

РОЗДІЛ VI. НАУКОВЕ ЖИТТЯ

О. В. Батанов

КОНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ДЕРЖАВАХ-УЧАСНИЦЯХ ЄС¹

Еволюція демократичної державності в сучасному світі переконливо підтверджує, що до числа абсолютних цінностей конституційного рівня належить муніципалізм – система муніципальних ідей та фундаментальних принципів місцевого самоврядування, порядок його організації та функціонування, сукупність інститутів, що забезпечують реалізацію та захист прав і свобод особи на локальному рівні, а також механізми, які традиційно використовують для обмеження державної влади.

Розв'язання багатьох проблем теорії та практики сучасного муніципалізму нерозривно пов'язане з дослідженням організаційних і функціональних проявів життєдіяльності людини за місцем проживання. Оскільки муніципальна влада передусім є наслідком самоорганізації, самодіяльності, самодисципліни місцевих жителів, то її становлення та функціонування як цілісної системи має відбуватися насамперед у первинних ланках суспільства. Однією з форм самоорганізації соціальних систем (зокрема муніципальних) є територіальні самоврядні спільноти. Такі соціальні системи є найменшими соціальними одиницями територіального типу. Зовнішньо формальним вираженням асоціацій мешканців певних населених пунктів є територіальні громади – первинні суб'єкти муніципальної влади.

Констатуємо, що визнання місцевого самоврядування наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. ст. на міжнародному рівні як основи будь-якого демократичного ладу, з одного боку, значно посилює тенденцію глобалізації доктрини місцевого самоврядування та муніципального права, яка особливо рельєфно прослідковується в сучасних євроінтеграційних процесах, та з іншого – укріплює той факт, що більшість прав людини реалізується й переважно захищається переважно на локальному рівні, переконливо підтверджуючи правильність одного з девізів Дня Землі – «Мисли глобально, дій локально!».

Місьцеве самоврядування, регіоналізація та децентралізація стають тепер провідними принципами демократичної внутрішньої та зовнішньої державної політики й конституційно-правового регулювання у розвинутих зарубіжних країнах. У світі все більше усвідомлюють те, що надмірний

¹ Рецензія на книгу: Чернеженко О. М. Місьцеве самоврядування в Україні та державах-учасницях ЄС: конституційне регулювання й організаційні моделі : монографія / ред. В. Л. Федоренко. Київ : Ліра, 2018. 380 с.

централізм не змінює держави, а веде до нездатності державного апарату та фактичної девальвації конституційних норм. Зокрема, основна спрямованість принципу субсидіарності в ХХ ст. полягала в подоланні фашистських і соціалістичних тенденцій, захисті автономії особи та права на самоврядування низових політичних одиниць – територіальних громад. Субсидіарність організації влади тим самим протиставлялася тенденціям щодо авторитарної централізованої держави. Субсидіарність розглядали як передумову устрою, що базується на свободі: держава, дотримуючись принципу субсидіарності, гарантує своїм громадянам свободу і незалежність, а також місцеве й регіональне самоврядування. Захист свободи через реалізацію принципу субсидіарності на сьогодні проголошено однією з традиційних цінностей європейського політичного устрою. З одного боку, визнання та гарантування широкого каталогу прав територіальних колективів у демократичних країнах створює умови для формування в них моделі так званої «муніципальної держави», а з іншого – розвинуте місцеве самоврядування бачиться як «інструмент запуску» процесу євроінтеграції, транскордонного та міжконтинентального співробітництва.

Зазначимо, що світовій муніципальній практиці відомі цілком різні моделі, типи та системи місцевого самоврядування. На сьогодні в політично та соціально-економічно стабільних державах склалися власні, багато в чому унікальні та неповторювані, моделі місцевого самоврядування. Унаслідок того, що більшість цих держав пройшла загалом схожі етапи свого розвитку, і виходячи зі спільності їх цілей, завдань та інтересів, зауважимо, що всі ці моделі, безумовно, мають чимало подібних рис, проте не позбавлені й певної індивідуальності. Зокрема, спостерігаємо схожі моменти закріплення характеру повноважень місцевого самоврядування та його посадових осіб, близькі за змістом і формою механізми взаємовідносин, що виникають між ними, а також державними та муніципальними органами в процесі здійснення місцевого самоврядування тощо. Принциповим залишається те, що в усіх випадках держава залишає за собою право контролювати здійснення повноважень місцевими органами, що є вагомим елементом державного механізму загалом, підтверджуючи тим певну єдність діяльності держави та місцевого самоврядування.

У різних країнах застосовують різні системи управління на місцевому рівні (у межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць), на вибір яких впливають такі фактори, як: державний режим, форма державного устрою, неоднаковий підхід до розуміння сутності та природи державної влади, розмежування адміністративно-територіальних одиниць на «природні» і «штучні», національні та історичні особливості й традиції тощо.

Отже, монографічне дослідження О. М. Чернеженко «Міське самоврядування в Україні та державах-учасниках ЄС: конституційне регулювання й організаційні моделі» особливо актуальне в період розбудови суверенної, незалежної та правової української держави, а також в перспективі вдосконалення конституційної моделі місцевої демократії в

Україні з огляду на досвід конституювання місцевої демократії в сучасній Європі.

Як свідчить зміст монографії, авторка у результаті проведеного дослідження здійснила теоретичне узагальнення й доповнення наявної доктринальної бази щодо вивчення конституційних моделей місцевого самоврядування й специфіки правового регулювання організації муніципальної влади в державах-учасниках ЄС та України.

Про системність представлено дослідження свідчить цілісна й логічно послідовна структура монографії, а також така, яка відображає загальне бачення вченої щодо досліджуваної проблеми.

У першому розділі проаналізовано типологію та конституційно-правове регулювання моделей місцевого самоврядування в державах-учасниках ЄС і в Україні. Зосереджено увагу на Європейській хартії місцевого самоврядування як доктринальній основі моделі місцевого самоврядування в державах Європи.

У другому розділі досліджено конституційні основи моделей місцевого самоврядування в державах-учасниках ЄС, проаналізовано територіальну організацію та систему органів місцевого самоврядування в державах-учасниках ЄС.

У третьому розділі розглянуто питання функціонування та розвитку конституційної моделі місцевого самоврядування в Україні. Зокрема розкрито питання місцевої демократії та конституційної форми її реалізації в Україні.

Завершується монографічне дослідження розділом, у якому проаналізовано питання впливу конституційних моделей місцевого самоврядування в державах-учасниках ЄС на реформування місцевого самоврядування в Україні.

На особливу увагу заслуговує те, що в монографії досліджено міжнародні стандарти функціонування та розвитку демократичних моделей місцевого самоврядування в Європі, а також розкрито особливості регіональної політики ЄС та її вплив на вдосконалення конституційних моделей місцевого самоврядування в державах-учасниках ЄС і в Україні.

Результатами монографічного дослідження притаманний належний рівень інноваційності, до того ж положення з різним ступенем наукової новизни містяться в усіх розділах монографії.

З огляду на це рецензоване монографічне дослідження має не лише наукове значення, а й є виданням, яке можна використовувати як у навчальному процесі, так і в практичній діяльності фахівців у галузі конституційного та муніципального права, європейського права, порівняльного правознавства, політології тощо. Адже представлена монографія розрахована на доволі широку аудиторію, зокрема вона буде корисною і пізнавальною як для юристів, політологів, фахівців з муніципального управління та посадових осіб місцевого самоврядування, так і викладачів і студентів вищих закладів освіти, широкого загалу читачів, які цікавляться процесами асоціації України з Європейським Союзом загалом та рецепцією європейського муніципального досвіду зокрема.

Резюмуючи зазначимо, що рецензована монографія О. М. Чернеженко «Місцеве самоврядування в Україні та державах-учасницях ЄС: конституційне регулювання й організаційні моделі» є часною; рефлексує на динаміку розвитку євроінтеграційних процесів у перехідний період, на складність і суперечливість процесів запозичення та врахування в Україні європейського досвіду організації місцевого самоврядування, а також містить пропозиції щодо потреби вдосконалення законодавства та організаційних заходів у досліджуваній галузі, забезпечення постійної доктринальної та організаційної уваги до цієї проблеми конституційного права та процесу.

Рецензія надійшла до редколегії 20.09.2018